

Nr 84.

Ankom till riksdagens kansli den 9 april 1940 kl. 12,15 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stipendier åt studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.).

I propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1940/41 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 90, sid. 106—108, av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1940) föreslagit riksdagen att till Gemensamma universitetsändamål: Stipendier åt studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 194,700 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *J. Bergman* (I: 118) och den andra inom andra kammaren av herr *P. C. Jonsson* i Eskilstuna (II: 161), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om meddelande av erforderliga föreskrifter i syfte att bereda sådan innehavare av statsstipendium vid något av universiteten eller karolinska institutet, som på grund av militärtjänstgöring gått miste om stipendieförmåner, möjlighet att under ett påföljande läsår återfå nämnda förmåner.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det motionsvis gjorda yrkandet, hänvisas till motionen I: 118.

Till ifrågavarande ändamål utgår för innevarande budgetår ett anslag av 220,700 kronor, fördelat med 200,000 kronor till statsstipendier i form av fria bostäder och fri kost, med 11,200 kronor till bokstipendier vid de båda universiteten och med 9,500 kronor till bestridande av kostnaderna för stipendienämnderna. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att de för naturastipendier avsedda medlen skulle minskas med 20,000 kronor till 180,000 kronor, de för bokstipendier avsedda medlen med 4,000 kronor till 7,400 kronor och det för stipendienämnderna avsedda beloppet med 2,000 kronor till 7,500 kronor. Den föreslagna anslagsminskningen uppgår alltså till sammanlagt (20,000 + 4,000 + 2,000 =) 26,000 kronor.

Till stöd för sitt förslag har *departementschefen* anfört i huvudsak följande:

Enligt vad under hand inhämtats, hade statsstipendienämnderna för läsåret 1939/40 utdelat statsstipendier i form av fria bostäder och (eller) fri kost på sätt av efterföljande sammanställning framgår:

	Till förfogande stående belopp	De utdelade stipendier- nas värde	Återstå att utdela
	Kronor	Kronor	Kronor
Universitetet i Uppsala	98,000	95,000	3,000
» i Lund	78,000	56,000	22,000
Karolinska mediko-kirurgiska institutet	24,000	23,000	1,000
Summa kronor	200,000	174,000	26,000.

De återstående för ändamålet disponibla medlen torde, i den mån de icke behövde tagas i anspråk för att möta prisförhöjningar å bostäder och kost, komma att i viss utsträckning fördelas under vårterminen 1940. Verksamheten hade vid alla läroanstalterna, såvitt den hittillsvarande erfarenheten gäve vid handen, slagit väl ut.

Vidare hade meddelats, att de studerande, som erhållit stipendium, endast i ett fåtal fall utkallats till militärtjänstgöring och att alltså någon mera nämnvärd besparing å de redan fördelade stipendiemedlen av denna anledning, såvitt nu kunde bedömas, ej vore att emotse.

I propositionen nr 61/1939 hade uttalats, att ifrågasatt stipendieverksamhet borde få karaktär av försöksanordning, som successivt och i den mån vunnen erfarenhet inbjöde därtill borde erhålla vidgad omfattning. Verksamheten borde till en början begränsas till att avse de akademiska läroanstalterna, där behovet av åtgärder av denna art vore särskilt framträdande, och bland dessa läroanstalter begränsas till de statliga, alltså till universitetet och karolinska institutet. I skrivelse nr 200 hade riksdagen förklarat sig finna goda skäl tala för en utvidgning av understödsverksamheten till att omfatta jämväl vissa andra läroanstalter av högskolekaraktär, såväl statliga som enskilda, och uttalat sig för en närmare utredning av denna fråga. Förhållandena vid de enskilda högskolorna i Stockholm och Göteborg samt vid de tekniska högskolorna vore enligt riksdagens mening så likartade dem vid universitetet och karolinska institutet, att riksdagen icke kunde finna skäl föreligga att i avvaktan på närmare erfarenhet av den ifrågasatta stipendieanordningen skjuta stipendiefrågan för i vart fall nämnda högskolor på framtiden. I anledning härav hade Kungl. Maj:t den 28 april 1939 anbefallt kanslern att verkställa utredning rörande den utvidgning av stipendieverksamheten, som kunde anses påkallad med anledning av vad sålunda anförts, ävensom att med sagda utredning och det förslag, vartill densamma kunde giva anledning, till Kungl. Maj:t inkomma. Med skrivelse den 21 november 1939 hade kanslern överlämnat en i ämnet verkställd utredning, vilken utmynnade i förslag om inrättande av statsstipendier vid enskilda högskolor, de tekniska högskolorna och tandläkarinstitutet. Kostnadsökningen för statsverket syntes komma att uppgå till sammanlagt omkring 125,000 kronor.

Med hänsyn till den rådande statsfinansiella situationen torde någon

utvidgning av stipendieverksamheten icke kunna nu ifrågasättas. Av samma skäl hade departementschefen övervägt lämpligheten av en reduktion av de anslagsmedel, som stode till förfogande för detta ändamål. Bedömandet av denna fråga vore i viss mån beroende, av vilken ståndpunkt som intoges till spørsmålet om anvisande av medel till kapitalinvestering i statens lånefond för universitetsstudier, vilken enligt öfverförda proposition nr 61 vore avsedd att utgöra ett komplement till den här ifrågavarande stipendieverksamheten. Såsom framginge av vad i annat sammanhang yttrades beträffande anslag å kapitalbudgeten till statens utlåningsfonder, hade redan för innevarande budgetår vidtagits en beskränning med 50 procent av de för nämnda studielån till förfogande stående anslagsmedlen, och för nästa budgetår ifrågasattes en motsvarande begränsning av utdelningen av dylika lån. Under sådana förhållanden syntes det icke tillrådligt att vidtaga någon kraftigare beskränning av berörda stipendiemedel. Jämväl de stigande levnadskostnaderna manade till försiktighet vid genomförandet av åtgärder av denna art. Departementschefen hade emellertid kommit till den uppfattningen, att en sänkning av nämnda stipendiemedel med omkring 10 procent utan allvarligare olägenheter låte sig genomföras. Härvid förutsattes, att vid utdelningen av stipendier för läsåret 1940/41 skulle tillämpas en strängare praxis vid bedömningen av stipendieansökningarna än som för innevarande läsår följts. Då vederbörande statsstipendienämnder själfvallet tillsåge, att de till förfogande stående stipendiemedlen komme till bästa möjliga användning, syntes det ej vara erforderligt att i detta hänseende meddela särskilda föreskrifter.

På grund av vad sålunda anförts föresloge departementschefen, att de till ifrågavarande statsstipendier avsedda anslagsmedlen minskades med 20,000 kronor till 180,000 kronor. Sistnämnda belopp borde fördelas mellan de förutnämnda tre läroanstalterna av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande universitetsmyndigheter, varvid borde närmare övervägas, huruvida det relativt betydande, ännu icke disponerade stipendiebeloppet vid universitetet i Lund borde föranleda en förhållandevis starkare beskränning av de för detta universitet avsedda stipendiemedlen.

De ur förevarande anslag nu utgående bokstipendierna, vilka visserligen vore av stor betydelse men icke i lika hög grad som naturstipendierna ägnade att underlätta studiemöjligheterna för obemedlade och mindre bemedlade, torde kunna tillfälligtvis nedsättas, förslagsvis med 4,000 kronor till 7,200 kronor. Vidare syntes det av inhämtade uppgifter att döma vara möjligt att nedbringa kostnaderna för statsstipendienämnderna med omkring 2,000 kronor till 7,500 kronor.

Beträffande det i ovannämnda motioner gjorda yrkandet må erinras om följande:

På därom av statsutskottet enligt § 46 riksdagsordningen gjord hemställan har Kungl. Maj:t den 9 februari 1940 anbefallt kanslersämbetet för rikets universitet att till utskottet inkomma med utlåtande över motionerna.

Kanslern har i ärendet inhämtat yttranden av statsstipendienämnderna vid universitetet i Uppsala och Lund samt vid karolinska institutet ävensom av rektorsämbetena därstädes.

Statsstipendienämnderna samt *rektorsämbetena i Uppsala och Lund* hava tillstyrkt bifall till motionerna.

Statsstipendienämnden och *rektorsämbetet vid karolinska institutet* hava — med förmålan *dels* att blott ett fåtal stipendiat varit inkallade i militärtjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering, vilken tjänstgöring varit av jämförelsevis kort varaktighet, *dels ock* att genom generalorder nr 466/1940 bestämmelser utfärdats i syfte att bereda medicine studerande erforderlig befrielse från dylik tjänstgöring för fullgörande av de medicinska studierna — framhållit, att under sålunda angivna förhållanden det i motionerna berörda spörsmålet syntes vara utan större betydelse för stipendiaterna vid institutet. Skulle det emellertid befinnas lämpligt att beträffande universiteten en uppmjukning av gällande bestämmelser verkställdes, torde motsvarande anordning jämväl böra genomföras beträffande karolinska institutet. Att märka vore emellertid att andra fall funnes, i vilka lika goda skäl som militärtjänstgöring, exempelvis sjukdom, kunde anföras för en utsträckning av det maximala innehavet av stipendieförmånerna.

För egen del har *kanslern* icke haft något att erinra mot den i omförmälda motioner ifrågasatta ändringen. *Kanslern* hade för avsikt att ingå till Kungl. Maj:t med framställning om utfärdande av ett för vinnande av det åsyftade målet erforderligt tillägg till stipendiereglementet.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 mars 1940 har *kanslern* framlagt förslag i ämnet.

Genom beslut den 30 mars 1940 har *Kungl. Maj:t* med anledning härav föreskrivit, att stipendiat, som erhållit stipendium jämlikt reglementet den 28 april 1939 (nr 148) för utdelning av statsstipendier vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet men som på grund av inkallelse till militärtjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering, däri inbegripen sådan beredskapstjänstgöring, varom i § 27 mom. 2 a värnpliktslagen förmåles, varit förhindrad att under viss tid begagna sig av stipendieförmånerna, må kunna av vederbörande statsstipendienämnd berättigas att under ett kommande läsår, därest han då icke innehar statsstipendium, åtnjuta stipendieförmåner under så lång tid, som svarar mot de för hans del besparade stipendiemedlen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår föreligger ett av *kanslern* för rikets universitet framlagt förslag om utvidgning av ifrågavarande understödsverksamhet att omfatta jämväl enskilda högskolor, de tekniska högskolorna och tandläkarinstitutet. Kostnaderna härför hava beräknats uppgå till sammanlagt 125,000 kronor. Med hänsyn till den

Utskottet.

rådande statsfinansiella situationen har departementschefen emellertid ansett någon utvidgning av stipendieverksamheten icke nu kunna ifrågasättas. Ehuru starka skäl tala för en dylik utvidgning — något som också betonades av 1939 års riksdag — finner utskottet sig under föreliggande förhållanden i likhet med departementschefen icke kunna tillstyrka kanslerns omförmälda förslag. Med åtgärder i angivna syfte torde alltså tills vidare bära anstå.

Departementschefen har vidare ansett sig bära förorda en viss reduktion av de anslagsmedel, som nu stå till förfogande för stipendieverksamheten, och i sådant avseende funnit en sänkning med omkring tio procent utan allvarligare olägenheter kunna genomföras. Sänkningen skulle i enlighet härmed uppgå till ett belopp av 20,000 kronor. Utskottet delar departementschefens uppfattning om att en dylik reduktion under nu rådande förhållanden måste förordas. Vid utdelningen av stipendierna för läsåret 1940/41 torde till följd härav såsom departementschefen förutsatt en strängare praxis vid bedömningen av stipendieansökningarna än som följts innevarande läsår bära äga rum.

Till den nedsättning, som av departementschefen föreslagits av bokstipendierna och anslagsmedlen till statsstipendienämnderna med respektive 4,000 kronor och 2,000 kronor, kan utskottet giva sin anslutning.

Vad slutligen angår det i motionerna I: 118 och II: 161 framställda yrkandet har — såsom av den lämnade redogörelsen framgår — Kungl. Maj:t på förslag av kanslern den 30 mars 1940 utfärdat föreskrifter, vilka tillgodose det i motionerna angivna syftet. Med hänsyn härtill torde någon åtgärd från riksdagens sida i anledning av motionerna icke vara erforderlig och motionerna på grund av vad sålunda förekommit få anses besvarade.

Under återopande av vad utskottet alltså anfört får utskottet hemställa,

a) att riksdagen må under åttonde huvudtiteln till *Gemensamma universitetsändamål: Stipendier åt studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet* för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av 194,700 kronor;

b) att de ovannämnda, av herrar Bergman och Jonsson i Eskilstuna väckta motionerna (I: 118 och II: 161) må anses besvarade med vad utskottet i det föregående anfört.

Stockholm den 9 april 1940.

På statsutskottets vägnar:

PER GUSTAFSSON.